28

6 **Il-Knisja tan-Nea Theotókos**

17 **L-Ittra ta' San Ġakbu (2)**

23 **Il-profeta Eżekjel**
L-Għaqda Bejn Israel u l-Ġudea

28 **Il-Bibbja: Għajn ta' talb**

36 **L-Ispirtu s-Santu fl-Evanġelju**
Skont San Ġwann

36

Editorjal

ta' Patri Twanny Chircop ofm

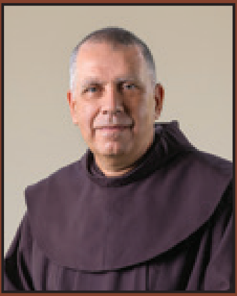

IL-MANUSKRITTI TA' QUMRAN INSTABU 75 SENA ILU

Iż-żona tad-Deżert tal-Lhudija maġenb il-Baħar il-Mejjet hi mimlija rdumijiet u għerien, mifrudin mill-wadi li jixirfu mill-għoljiet tal-Lhudija u li meta tagħmel ix-xita jsiru xmajjar perikolużi ta' ilma u tajn li jidfnu kull ma jsibu quddiemhom. Fuq dawn l-irdumijiet diversi bedwini Palestinjani sal-lum għadhom jirgħu l-merħliet tagħhom, bil-mogħoż jixxabbat mal-irdumijiet ifittex il-ftit xewk u ħaxix li jikber fid-deżert.

Kien jum minnhom fl-1947, eżattament 75 sena ilu, li żagħżugħ bedwin jismu Jum'a y El-Dhib kien qiegħed jirgħa l-mogħoż fiż-żona ta' Qumran, li tifrex fuq ix-xatt tat-tramuntana tal-Baħar il-Mejjet, mhux bogħod ħafna minn Ġeriko. Fid-daqqa u l-ħin mogħża waqgħet ġo ħofra fl-għoli tar-rdum, u sabet ruħha ġo għar. Dan iż-żagħżugħ ipprova jara kif jagħmel biex joħroġha minn hemm, imma kien diffiċli għax il-mogħża kienet imwerwra u trekknet fl-għar. Għalhekk beda jixħet il-ġebel fid-daħla tal-għar biex ibeżżagħha u toħroġ barra. Bosta ġebel waqgħu fl-għar b'ħoss mitfi, imma ġebla minnhom laqtet xi ħaġa li tkissret, u li kienet donnha xi fuħħar li tkisser. Il-bedwin kien mimli kurżità u mar jixxabbat mal-blat biex jidħol fl-għar kemm biex iġib il-mogħża kif ukoll biex jara x'kien dak il-ħoss.

Malli daħal sab dak l-għar xott mimli ġarar kbar tal-fuħħar li kellhom għatu fuqhom. Malli fetaħ waħda minnhom sab fiha romblu ta' parċmina magħmula mill-ġlud tal-annimali, u li fuqha kien hemm kitba stramba. Il-bedwin qata' biċċa minnha u ħadha miegħu. Il-mogħża kienet il-kawża tal-iskoperta l-aktar importanti tas-seklu 20, l-iskoperta tal-manuskritti ta' Qumran.

Il-bedwin mar Betleħem, fejn kien hemm suq tal-bedwini, u hemmhekk wera l-parċmina lil wieħed antikwarju jismu Khalil Iskander Shadin. Dan mill-ewwel induna li dak il-manuskritt kellu valur kbir storiku u mar bih fil-Monasteru ta' San Mark tas-Sirjani Ortodossi f'Ġerusalemm, biex jurih lill-Arkimandrita Mar Athanasius Yeshua Samuel. Dan ikkuntattja lill-espert biblista, d-Dumnikan P. Roland de Vaux tal-École Biblique et Archéologique Française ta' Ġerusalemm. De Vaux mill-ewwel induna li dik il-kitba kienet kitba tal-epoka Erodjana, jiġifieri tal-ewwel seklu, kontemporanja għal żmien Ġesù.

Sadanittant l-aħbar tal-iskoperta ta' dan il-manuskritt ġriet bħal berqa u diversi bedwini bdew imorru jfittxu fl-għerien ta' madwar Qumran, fejn instabu ġarar oħrajn. Kien ċar li, fid-deżert tal-Lhudija kien hemm biblioteka sħiħa moħbija fl-għerien, li tqiegħdet hemmhekk kważi elfejn sena qabel u li kienet baqgħet preservata minħabba l-klima xotta tad-deżert.

L-1947 kienet sena kruċjali fl-istorja tal-Art Imqaddsa. Kien f'dik is-sena li l-Ingliżi ddeċidew li jtemmu l-Mandat Britanniku tal-Palestina wara r-rewwixti li qamu bejn il-Palestinjani u l-Israeljani li kienu daħlu bi ħġarhom wara l-Balfour Declaration tal-1926, li offriet "homeland" għal-Lhud fil-Palestina, u speċjalment wara l-Gwerra u l-Holocaust li sofrew il-Lhud. Fid-29 ta' Novembru 1947 il-Ġnus Magħquda ddikjarat li l-Palestina tinqasam, bil-ħolqien ta' Stat Israeljan u ieħor Palestinjan li kien protett mir-Renju tal-Ġordanja. Fl-14 ta' Mejju 1948 Israel iddikjara l-indipendenza u mill-ewwel ġie attakkat mill-iStati Għarab ta' madwaru. Iż-żona ta' Qumran spiċċat bħala parti mill-Ġordanja li kienet ħakmet ix-Xatt tal-Punent jew Ċisġordanja.

Sadanittant l-arkeoloġi Dumnikani, taħt it-tmexxija ta' P. Roland De Vaux bdew l-iskavi sistematiċi u sabu s-sit ta' Qumran, li ġie identifikat bħala l-post li fih kienet tinġabar il-komunità tal-Esseni, li kienu setta Lhudija li kienet twarrbet mit-tmexxija uffiċjali tal-qassisin tat-Tempju ta' Ġerusalemm fis-seklu 2 q.K. u kienet temmen li kienet il-komunità tal-perfetti tal-aħħar żminijiet. Fl-għerien ta' madwar Qumran instabu diversi rotoli u manuskritti tat-Testment il-Qadim, fosthom ir-rotolu tal-Profeta Isaija. Instabu wkoll kitbiet tal-komunità Essena, bħalma kienu r-Regola tal-Esseni, ir-Rotolu tat-Tempju, il-Ktieb tal-Gwerra bejn Ulied id-Dawl u Ulied id-Dlam, u diversi kitbiet apokrifi u extra-bibliċi oħrajn.

Uħud minn dawn il-manuskritti ġew studjati u esposti fil-Mużew Arkeoloġiku ta' Amman fil-Ġordanja, u fir-Rockefeller Museum ta' Ġerusalemm. Mar Athanasius kien ġarr xi rotoli miegħu fl-iStati Uniti. Is-serje ta' tiftix arkeoloġiku tkompla mill-1949 sal-1954, meta b'sorpriża ta' kulħadd

instabet aħbar fuq il-Wall Street Journal ta' New York li l-manuskritti li nstabu f'Qumran u li kienu ttieħdu fl-iStati Uniti nxtraw minn persuna, li mbagħad inkixfet li ma kienet ħadd aktar għajr l-iStat ta' Israel!

Daħlu fix-xena studjużi Israeljani, fosthom Eleazar Sukenik u ibnu Yigael Yadin, kif ukoll l-università Ebrajka, li bil-mod ħadu f'idejhom l-istudju ta' dawn il-manuskritti. Meta mbagħad, fil-Gwerra tal-1967, Israel okkupa x-Xatt tal-Punent, Qumran spiċċa taħt it-tmexxija Israeljana kif ukoll ir-Rockefeller Museum. Minn dak il-mument l-arkeoloġi Dumnikani ma setgħux aktar imexxu skavi, u l-istorja tkompliet mill-Israeljani.

Illum il-manuskritti ġew studjati u huma esposti (imma forsi kopji tagħhom) fix-Shrine of the Book tal-Israeli Museum ta' Ġerusalemm. Jingħad li l-oriġinali huma mħarsin ġo security vaults forsi fl-Università Ebrajka. Il-misteru ta' Qumran u tal-Esseni għadu ma ġiex solvut għal kollox, u l-istudjużi dejjem ħerġin b'teoriji ġodda. Imma l-importanza tal-manuskritti hi enormi, għax huma jagħtuna t-test bibliku tal-1 seklu, speċjalment fil-każ tal-Profeta Isaija, u dan hu eqdem mit-test masoretiku tas-seklu 7.
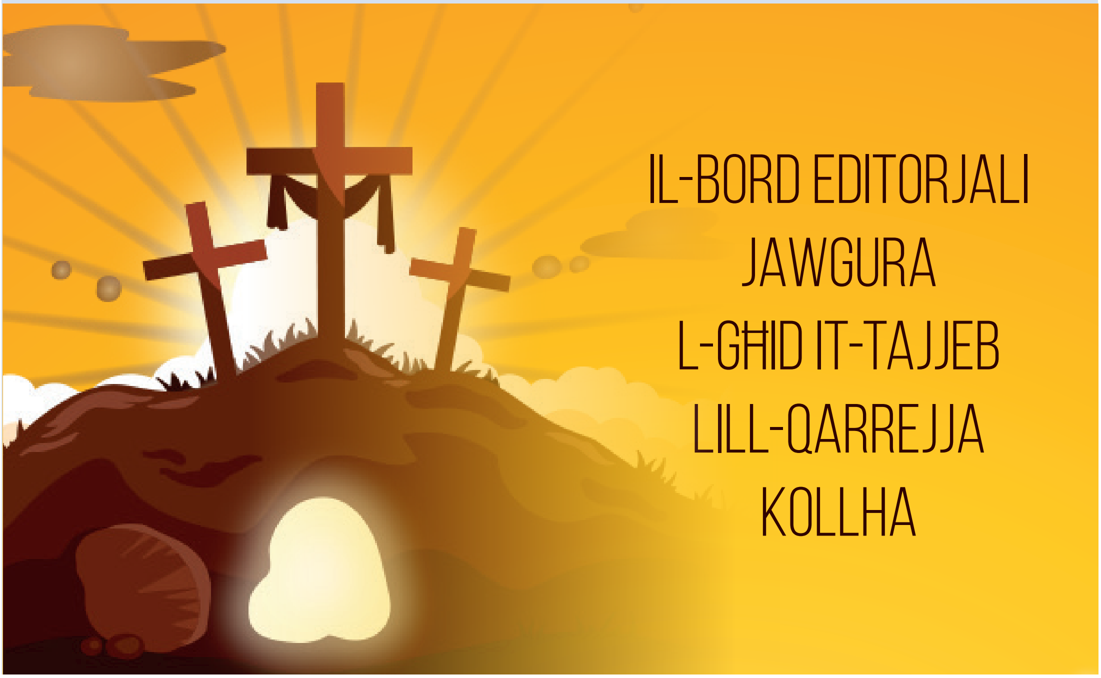
Din is-sena nfakkru 75 sena mill-iskoperta meraviljuża tar-rotoli tal-Baħar il-Mejjet f'Qumran. Għalkemm ma nsibu l-ebda riferiment għall-Esseni fit-Testment il-Ġdid, u lanqas ma hu probabbli li Ġwanni l-Battista kien membru tal-komunità qabel ma mar jgħammed ftit kilometri bogħod fuq ix-xaqliba l-oħra tax-Xmara Ġordan, il-manuskritti ta' Qumran huma ktieb miftuħ dwar id-dinja li fiha għex Ġesù u li fiha twieldet l-ewwel komunità nisranija. Huma forsi l-akbar teżor li jħares fil-kultura tiegħu il-poplu Lhudi, u li issa hu preservat għall-ġenerazzjonijiet futuri.